

De zaak Van S.

Goudzoekers-drama in de wildernis van Nieuw-Guinea

In het verleden zijn in Nieuw-Guinea pogingen gedaan goud te vinden. Er is sprake geweest van enkele goed-voorbereide, solide georganiseerde expedities en van enkele andere, waarvan de mislukking voor een ieder, die iets kende van de verschrikkingen van de jungle van Nieuw-Guinea, al bij voorbaat vaststond. Wat er aan goud gevonden is in de loop der jaren is van geen enkele betekenis. Of er werkelijk goud voorkomt in redelijke hoeveelheden, lijkt mij twijfelachtig, doch staat niet vast. Omdat er nog steeds onvoldoende geëxploreerd is.

De „particuliere“ pogingen leverden nooit iets anders op dan teleurstelling en wanhoop. Van een dezer pogingen volgt hierbij het verhaal. Het verhaal van een volledige mislukking, die tenslotte op een afschuwelijk drama uitliep. Op moord, doodslag en kannibalisme. Het is een der meest sinistere, schokkende verhalen, die wij in de loop der jaren op Nieuw-Guinea noteerden. Het verhaal van de ondergang van een man, die vernietigd werd door zijn obsessie: **goud**.

De gegevens ontleen wij aan officiële rapporten en voorts aan mededelingen van bestuursambtenaren, politie-functionarissen en een patrimoniaris. Ten slotte aan een gesprek, dat wij in 1956 met de hoofd-lader in de gevangenis van Tanah Merah mochten hebben.

Van de drie figuren, die de dramatis personae van dit relaas vormen duiden wij de naam van de hoofdfiguur alleen met diens initiaal aan. Wij doen dit, omdat er reden is aan te nemen dat zich nog familie-leden van Van S. in Nederland bevinden.

Pengkor: een gevreesde naam

IK vroeg de directeur van de strafgevangenis 1ste klas te Tanah Merah of ik hem mocht zien en spreken, en daartegen bleef geen bezwaar te bestaan. Vijf minuten later verscheen hij: een kleine, onopvallende man, een Papoea, gedrongen, met vrijmoedig op ons gericht ogen. Gedroefd in een blauw gevangenispakje. Hij had het niet waar, hoewel mij het zweet over mijn lichaam droop. Buiten schrammelen de vogels en dichtbij zaten een paar Indonesische infiltranten droefgestigte kroetjongledjes te spelen op de giraffen.

Hij was het: Rewop alias Pengkor, in 1950 veroordeeld tot 15 jaar gevangenisstraf, 15 jaar... een eeuwigheid voor een Papoea. Toch geen geslagen man, geen door de opsluiting en het verbod om te komen van zijn stam vernietigd leven. Hij maakte intependeel, een vitale, energieke indruk.

In de zomer van 1949 reisden drie mannen van Batavia via Merakke naar de zuidoost van Nieuw-Guinea naar Tanah Merah in Boven-Digoel. Hun namen: M. W. van S., Van den Berg en A. Fransz. Van S. schreef een functie vervuld te hebben bij de afdeling Oostaziatische Zaken van het Koninkrijk der Nederlanden. Hij had zijn vrouw en twee kinderen in Batavia achterlaten.

Van S. had het plan goud te zoeken in Nieuw-Guinea, en wel in het noordelijk deel van de bovenloop van de Digoel, tegen de bergen aan noordwestelijk van Tanah Merah. Hij had volgens zijn eigen zeggen van de voortvorige Digoel-goudexpeditie van Erdmann en Sielen, die van het gouvernement van Nieuw-Guinea een commissie verlaten had, Maria Van S. en zijn twee assistent

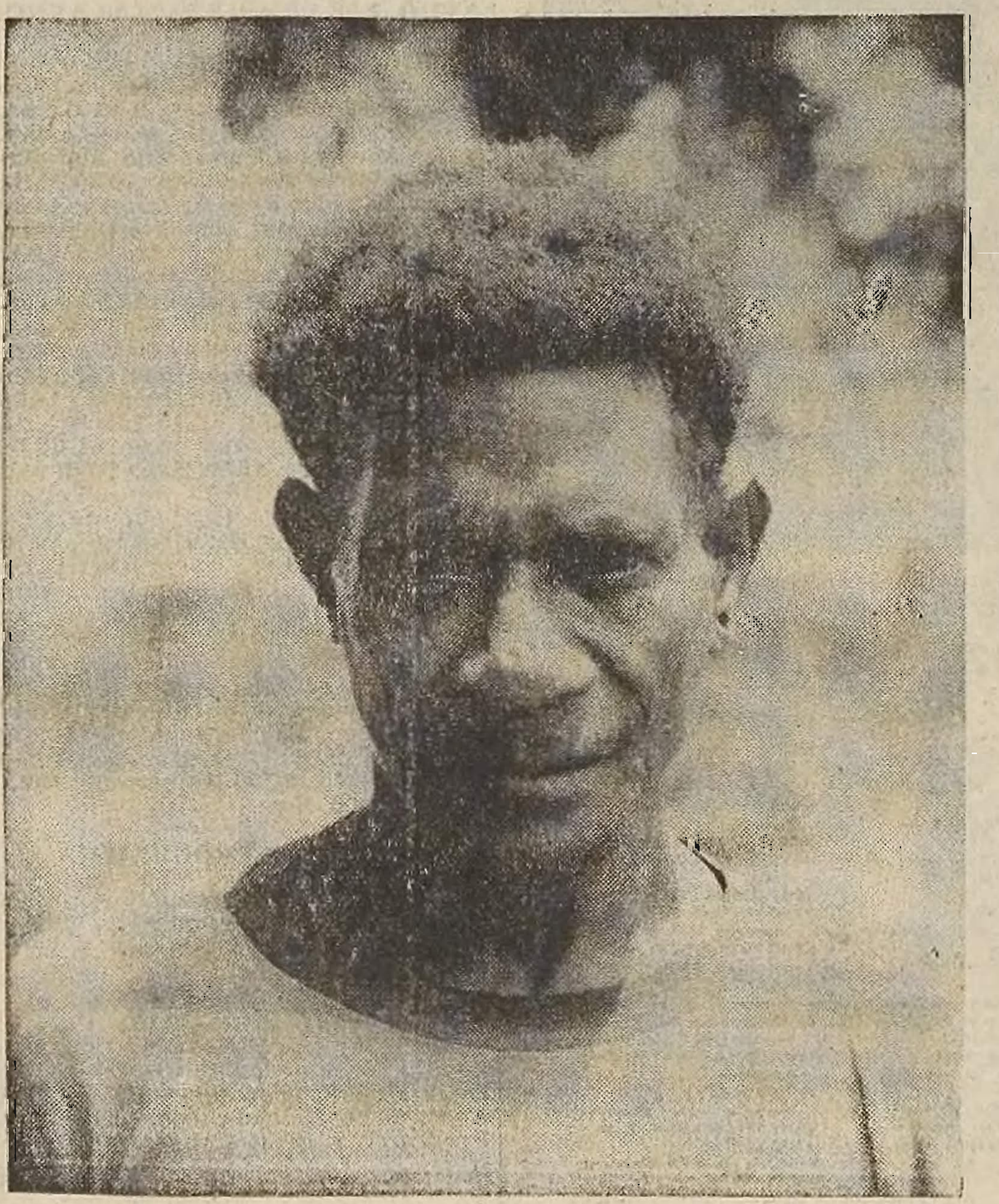
Grievan

DE REIS van Batavia naar Tanah Merah, die per boot gemaakt werd, is eveneens gemaakt door een missionaris. Deze leerde het dikwijls goudzoekers kennen en was bevind ons de volgende persoonsbeschrijving van hem te geven. Woordelijk deelde hij ons mee:

Van S. reisde eerste klas, de twee anderen, evenals ik, tweede klas. Als gevolg daarvan heb ik vooral contact gehad en gesproken met de twee helpers van Van S. Simon kwam Van S. naar beneden om met zijn twee „compagnons“, zoals hij het noemde, te praten. Ik kreeg de indruk dat het meer een soort controle was, om na te gaan of ze niet te veel zouden praten. Van S. herinner ik me als een lange slievig gebouwde man van circa 30-35 jaar. Volgens zijn zeggen had hij een zeer avontuurlijk leven achter de rug. Hij was onder meer leerkracht in Bismarck geweest. Hij was kort in Bismarck geweest, maar daarna verliet hij de stad op Java was hij in Tanah Merah gestationeerd geweest en wat als bewaker der extranisten in de gevangenis aldaar. Hij had volgens zijn mededelingen enkele patrouilles in dit deel van Nieuw-Guinea geleid, en gaf zich voorts uit voor een soort goeburg. Hij vertelde me dat hij aller eerst van de grondwaterstroom in het district Tanah Merah was, aan het bergland toe.

Wat den Berg de tweede man, was een ex-N.I.L.-sergeant. In leeftijd ongeveer ik op 36-40. Tijdens de opstand op Java was hij in Tanah Merah gestationeerd geweest en wat als bewaker der extranisten in de gevangenis aldaar. Hij had volgens zijn mededelingen enkele patrouilles in dit deel van Nieuw-Guinea geleid, en gaf zich voorts uit voor een soort goeburg. Hij vertelde me dat hij aller eerst van de grondwaterstroom in het district Tanah Merah was, aan het bergland toe.

Rewop, alias Pengkor, die tot een gevangenisstraf van vijftien jaar werd veroordeeld voor de moord op de blanke goudzoekers.

De derde was Fransz in tegenstelling tot beide anderen: die Nederlandse waren, een Indische Nederlanders. Hij zal een jaar of 22 zijn geweest en was geweest in Bismarck in Hotel des Indes in Bismarck. Een stille, bescheiden jongen, die aandacht van de komende expeditie en naar resultaten. Hij leek mij een aardige sympathieke jongen, die alles deed wat beklede anderen hem opdroegen.

De witte hengsten, waarmee Van S. de jungle van Nieuw-Guinea introk, zijn dood. Een van de leeft nog en loopt in Tanah Merah rond.

Geen goud van betekenis

...had van de beste goudzoekers... die bewaarden de vindplaats te weten van het goud van Nieuw-Guinea. Beide kerens waren het langdurige bezochten, gedurende welke kerens, blaasdrukker en schetsen van werktuigen en instrumenten op tafel kwamen. Beide kerens was het mistief voor het bezoek gebleef; men bood mij het publiekrecht aan van de expeditie tegen de betaling van een bepaald bedrag. Dat bedrag was zo hoog, dat het aanbod niet eens te overwegen viel. Afgezien daarvan leverde ik beide kerens sterke de indruk met illusies te zijn te doen te hebben, met mensen die een bezwaal aan fantasie en een tekort aan realiteitsgevoel hadden. Overigens waren ze sympathiek en liefs en genoot. Er waren nog iets bij ik leide tevens de moedige ontdekking geschiedenis van de zaak Van S. En dat was meer dan voldoende om te doen pleit, dat met goudzoekers te maken had, zo ver mogelijk uit de weg te gaan.

Witte hengsten

IN MERAUNGE aangekomen in Baid van S. zich volkomen afzijdig van wie dan ook met de begrip van het Gouvernament. Hij deed ieder contact met anderen. In het jaar aan geen andere uitgegeven, dan dat hij bang was dat het van zijn schouw zou uitlijken. Hoe minder mensen er bij zijn onderdoming betrokken waren, des te beter leek hem, dat vorm het veldslag van zijn plan.

Dit is ook de directe aanleiding geweest van het krankzinnige plan om niet met inheemse krachten de jungle in te gaan maar met paarden. Dat had (volgens Van S.) twee belangrijke voordelen. In de eerste plaats spreken paarden niet, en vervolgens behoeft hij niet voor veldal te zorgen. Er was toch ruitsl. gras, geroeg in de bossen. Daarbij zouden de paarden zoveel indruk op de inheemsen maken, dat het risico van een overval door hen uitnemend klein te achten was.

De paarden, tien witte hengsten, kwamen aan in Merauke en werden per boot naar Jatum 36 kilometer in de Digoelmunding gebracht. Ze zijn daar enige tijd getuigd in het werk dat hen in het oerbos te wachten stond.

Verblind

ER waren in de laatste periode voor de definitieve start van de expeditie nog een aantal personen, die een poging deden van S. tegen te houden, omdat hij volgens hen geen schijn van kans had op deze natuur zijnde te bereiken. Van S. hield niet eens naar hen. Hij liet zich alleen naar zichzelf.

Paarden tering

WAT in de weken daarna is gebeurd werd later slechts bij gedeelten bekend en dan nog onvolledig. Dat kan ook niet anders, omdat er in het begin al was geweest de het kop verterkeln. Elke de dagen staan vaker met en als eerste dat, die de kerens toch naar Tanah Merah althans naar de plaats waar de expeditie te doen mislukken.

Van S. bleef in geen enkel opzicht over werkelijke kaderscapaciteiten te beschikken. Hij miste iedere ervaring en daarbij elk psychologisch inzicht om met inheemsen om te gaan. En niet alleen met inheemsen. Als de Papoea's niet snel genoeg naar zijn zin opschoten, wilde hij met zijn karabijn over hun hoofden.

Wajop werd als eerste grote halteplaats bereikt en hier werd door Van S. nog een aantal Papoea's (eveneens van de stam der Mandjoers) geworven. Het was eveneens in Wajop, dat Van S. eindelijk onder druk der omstandigheden moest toegeven, dat hij niet te paarden met ver zou komen. Het was onbetrouwelijk gebouwen. Van de tien waren er reeds twee door uitputting gestorven.

De overige acht zons Van S. onder leiding van Fransz naar Tanah Merah terug. Fransz kreeg op zijn uiterlijk binnen een maand terug te zijn. Tot zo lang zou Van S. of hem wachten. Fransz vertelde de paarden in Tanah Merah af en keerde terug naar de plaats waar Van S. hem wachtte.

Bittere baat

DAN merkt de expeditie naar de plaats waar volgens Van S. het goud vacht. Weleand door de jungle, die ruwer voor men de overduidelijke in de walden. Alomte in die richting: de richting van het land waar de Digoel en de Casuarinabomen samenvloegen. Een doorsnede die aanzienlijk te veel vergaf van de ongelooflijk slecht voorbereide ontgernering, die allen door de bekende methodes van de blanke nog in stand gehouden kon worden. Wat daar gebouwd is, in die weken, weet niemand. Alleen de Papoea's en zij zwijgen omcht ze het niet begrepen zullen hebben. Er hoefde niet aan getwijfeld te worden, dat Van S. bitter getuigd moeten hebben.

De samenvoeling werd bepaald. Maar een was niet volledig voor

Anthony van Kampen:

Nieuw-Guinea vandaag